

# Medyada Yoğunlaşma ve Şeffaflaşma: Yasal Düzenlemeler, Beklentiler, Sorun Alanları

Zakir Avşar

## Media Concentration and Transparency: Regulation, Expectation and Problems

### Özet

*Bu çalışma ile medyada yoğunlaşma olgusunun teorik boyutu, dünyada ve Türkiye'deki uygulamalardan örnekler verilerek incelenmiştir. Birinci bölümde; tanımı, etkileri, türleri ve önlenmesi konusunda Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi düzenleme yaklaşımları ele alınmış, yoğunlaşmanın önlenmesine ilişkin uygulanan modeller verilmiş, ticari yayıncılık ve kamusal yayıncılığın fonksiyonel ayrımı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise, çoğulculuğun bir boyutu olarak kaynak ve içerik çeşitliliği, Türkiye'deki sektörel ve yasal çerçeve anlatılmış, özellikle, 3984 Sayılı Kanun'a 4756 Sayılı Kanun'la getirilen değişiklikler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.*

### Abstract

In this study, the issue of media concentration has been studied in theoretical perspective with examples of regulation from world and Turkey. In the first part, description, implications, types of media concentration and regulatory approaches of European Union and Council of Europe with regard to prevention has been described. Models applied for prevention has been given, functional differences of commercial broadcasting and public broadcasting has been emphasized. In the second part, source and diversity of content as an aspect of pluralism, sectoral and legal framework in Turkey has been examined. In this part, especially, the amendments made to Law No. 3984 by Law No. 4756 has been examined in detail.

## Medyada Yoğunlaşma ve Şeffaflaşma: Yasal Düzenlemeler, Beklentiler, Sorun Alanları

Modern demokrasinin temel özelliği, toplumdaki tüm sosyal, siyasal ve ekonomik katmanlara görüşlerini ifade edebilme, seslerini duyurabilme imkânını sağlamasıdır. Toplum katmanlarıyla, siyasal sistem arasındaki iletişim süreci çoğulcu demokrasilerin sağlıklı gelişimine katkıda bulunur.

Medya, toplumsal iletişim aracı olarak da önemli bir fonksiyona sahiptir. Ancak medya kendine düşen bu önemli görevi çok sesliliği, çoğulculuğu sağlayarak yerine getirebilir. Bu da medyada yoğunlaşma olgusunun, tek sesliliğe dönüşmesine imkan tanımamakla sağlanabilir.

Medyada çoğulculuğun korunması, işte bu nedenle büyük önem arz etmektedir. Serbest piyasa ekonomisi koşulları içinde ekonomik gücün sınırsız egemenliğine izin verilmesi ve sadece parası olanın yaşam hakkına sahip olması

bugün kapitalizmin beşiği olan batı demokrasilerinde bile savunulmamaktadır. Çünkü bu yaklaşımın sağlıklı bir toplumun gereksinimlerini karşılamaktan uzak olduğu anlaşılmıştır.

Üstelik yayıncılık sektörü, diğer sektörlerden farklı olarak, sadece ticari/ekonomik bir çerçeve taşımayan, aynı zamanda sosyo-kültürel boyutu da olan bir sektördür. Bu yüzden yayıncılık sektörünün iç dinamiklerinin olası toplumsal yansımaları gözardı edilemez.

Günümüzde ülkeler, medyada çoğulculuğu güvence altına almak ve yoğunlaşmayı önlemek için düzenleyici yaklaşımlar getirmektedirler.

Bu araştırma ile, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği'nin konu hakkındaki çalışmaları, ABD ve Avrupa ülkelerinden örnekler ve ülkemizdeki durum ele alınarak medyada yoğunlaşma konusunun irdelenmesi amaçlanmıştır.

## 1. Medyada Yoğunlaşma

İktisat literatüründe “tekelleşme” ile birlikte ama daha çok onun yerine “yoğunlaşma” kavramı kullanılmaktadır. Bir piyasanın tekeli olması ya da piyasada tekelleşme, sözkonusu piyasada bir ya da birkaç firmanın, zaman zaman aralarında anlaşmalar yaparak egemenlik kurması anlamını taşımaktadır. Tekelleşme; aynı işletme, firma ya da firmalar grubu içerisinde daha büyük bir birikim sağlanması anlamına gelen *sermayenin yoğunlaşması* ile çeşitli daha küçük sermayelerin daha büyük bir sermaye bütünlüğü içerisinde erimesi anlamına gelen *sermayenin toplulaşması* süreçlerinin belli bir döneminde ortaya çıkar (Ekzen, 1999: 87). Medyada yoğunlaşmayı ise, basit olarak medya sahipliğinin bir veya bir kaç şirket elinde toplanması biçiminde tanımlayabiliriz. Bir ülkenin ekonomik, siyasi ve toplumsal hayatında etki boyutları çok geniş olan medya gücünün belli birkaç kişinin

veya grubun elinde toplanması, demokratik toplumlarda bulunması gerekli olan kuvvetler ayrılığı ilkesinin temel unsurları olan yasama, yürütme ve yargı erklerinin de üzerinde yer alabilen korkutucu bir gücün varlığını gündeme getirmektedir (Özel, C.). Bu güç, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi ile koruma altına alınan “toplumun haber alma hakkı” açısından da tehlike arz etmektedir (Akgüner vd., 1995: 880)<sup>1</sup>.

Medyada yoğunlaşma, genel olarak üç değişik türde oluşmaktadır (IRIS Special, 2001: 2):

a) *Yatay medya yoğunlaşması*: Aynı sermaye sahipliğinin birbirinden bağımsız birden fazla yayın organına sahip olması (Uluç, 2003: 283), diğer bir anlatımla bir yapılanmanın aynı medya alanına farklı şirketlerle girmesidir (Bek, 2003: 43). Yatay medya yoğunlaşmasının

da sahiplik ve sermaye entegrasyonu söz konusudur.

*b) Dikey medya yoğunlaşması:* Bir şirketin medya alanında üretimden tüketime kadar her safhada kontrol ve sahipliğinin olması (Uluç, 2003: 283), veya farklı medya alanlarında yayılma (Bek, 2003: 43) olarak tanımlayabileceğimiz dikey yoğunlaşmada yayıncılar ile ilişkili oldukları program üretici firmalar ve dağıtım pazarları arasındaki sahiplik ve sermaye entegrasyonu söz konusu olmaktadır.

*c) Çapraz medya yoğunlaşması:* Aynı sermaye sahipliğinin farklı medya alanlarında ve bunun dışında da diğer alanlarda mülkiyet sahipliği ise, çapraz medya yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır (Uluç, 2003: 283). Yani, televizyon yayıncıları ve yazılı basın veya internet sağlayıcıları gibi diğer medya unsurları arasındaki sahiplik ve sermaye entegrasyonu yanısıra, örneğin otomotiv, finans vb. alanlarda da mülkiyet ve yatırımlar söz konusudur.

Medyanın kamuoyu oluşumundaki önemi yadsınamaz. Kamuoyunun doğru bilgilenebilmesi, bir konu hakkındaki tüm görüşleri kapsayacak şekilde bilgi edinebilmesi ile mümkün olabilir. Tek seslilik, farklı bakış açıları ve alternatif görüşlerin değerlendirilme kabiliyetini azaltır. Ancak medya kuruluşları, eko-

nomik birimler olarak pazar kurallarına bağlıdırlar ve sonuç olarak da ona göre hareket etmektedirler.

Bu bağlamda, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, medyada yoğunlaşma olgusu, çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Ülkeler medyada, özellikle yayıncılıkta, çeşitliliği geliştirmek ve güvence altına almak için değişik yolların araştırması içindedirler. Bu nedenle sürekli olarak medya sahipliği kurallarını geliştirmekte ve/veya yoğunlaşmaya karşı önlemler almaya çalışmaktadırlar. Kamusal yayıncılığı kuvvetlendirmek, bu önlemlerden birisidir.

Kimi ülkelerde, Türkiye’de de olduğu gibi kamusal yayıncılığı yapmak için kamusal kuruluşlar görevlendirilmiştir. Yayıncılık alanında devlet hiyerarşisi içinde görevlendirilen ve kamu kaynaklarını kullanan bu kuruluşlar yayıncılığı bir kamu hizmeti olarak yerine getirirken daha çok halkı bilgilendirmek ve çoğu zamanda resmi ideoloji çerçevesinde bilinçlendirmek ve onların eğitime katkıda bulunmak amacını üstlenirler. Bu amaca kültürü korumak ve zamanın etkisiyle yozlaşmayı önlemek de dahil edilir.

Kamusal yayıncılık kavramının tanımlanmasında sıklıkla yapılan bir yanlış, eski Doğu Bloku ülkeleri örneğinde

olduğu gibi “devlet-hükümet yayıncılığı” veya “egemen erkin sesi” olmak gibi durumların kamusal yayıncılık olarak nitelendirilmiş olmasıdır. Bunun dışında yine yaygın olarak düşülen bir hata da, kamusal yayıncıların, özel sektör yayıncılarının ticari açıdan kazançlı bulmadıkları alanlarla sınırlı kalmak kaydıyla yayın yapmaları gerektiği anlayışıdır.

Bu yaklaşımlara katılmak mümkün değildir. Zira, kamusal yayıncılık, kamu hizmeti için, ülkenin geneline ve vatandaşların bütününe yönelik, kamu tarafından finanse edilen ve denetlenen, halkın eğitimi, bilgilendirilmesi, olaylardan haberdar edilmesi, bilinçlendirilmesi, eğlenmesi ve hoşça vakit geçirmesini kendisine ilke edinen, özerk, tarafsız, kamu tüzel kişiliği bulunan bir yayıncılık anlayışını ifade etmektedir. Ülkemizde kamusal yayıncılığı yürüten Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu 1963 tarihli 359 Sayılı Yasa ile kurulmuştur. 1982 Anayasası’nın 133. maddesi ile TRT Kurumu, özerk, yayınlarında tarafsız bir kamu tüzel kişisi olarak belirlenmiştir (Hafizoğulları, Z. 1998: 1-4). Kamusal yayıncılık ile özel sektör yayıncılığı arasındaki en önemli fark, kamusal yayıncılıkta amacın ticari kazanç olmamasıdır.

3984 Sayılı Kanun’da 4756 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik sonucu, 24.

madde ile, “... Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna ait radyo ve televizyonlar ile, Meteoroloji Genel Müdürlüğü bünyesinde yayın yapan Meteoroloji Radyosu, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Polis Radyosuna ulusal, bölgesel ve yerel, radyo-televizyon bölümleri bulunan iletişim fakültelerine yerel bazda frekans ve kanallar ücretsiz olarak tahsis edilir” hükmü getirilerek, sayılan yayıncıların “kamusal yayıncılar” olduğu bir anlamda tescillenmiştir.

Ersan İlal, gerek ABD’deki “common carrier”, gerek Avrupa ülkelerindeki “public domain” yaklaşımlarından hareketle, frekansların kamu malı olduğunda hiçbir kuşku yoktur ve bu nedenle frekans tahsisinde önceliğin kamu kurumlarına ve kâr amacından önce toplum yararını önde tutan kişi ve kuruluşlarda bulunduğunu, dile getirmektedir (2000: 8). Yine, Bülent Çaplı da, İngiltere, Fransa, Almanya gibi serbest pazar ekonomisine sahip ülkelerde kamu hizmeti yayıncılığının basın sektöründe yaşanan tekelleşme ve yoğunlaşmayı dengeleyici bir unsur olduğunun liberal çoğulcular tarafından kabul edilen bir görüş olduğunu dile getirmektedir (1995: 93). Ancak, devletin, kamu yararı ve hizmeti gerekçesiyle “kamu malı olan frekansları” mümkün olduğunca kamunun elinde bırakmak

gibi bir yaklaşımı da benimsememesi gerekmektedir.

Kaldı ki, TRT'nin beş ayrı ulusal kanaldan televizyon yayını, bölgesel ve yerel tv, radyo yayınları, bütün elektronik iletişim ortamının %25'ini kapsamaktadır.

İletişim Fakültelerinin radyo-televizyon bölümlerine, uygulamalı eğitim-öğretim faaliyetleri için kâr amaçlı olmayan ücretsiz frekanslar tahsis edilmesi birdenbire üniversitelerin bu fakülte ve bölümlere ilgisini artırmıştır. Meteoroloji ve polis için verilen hakkin diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından da en az bu kuruluşlar kadar "haklı" gerekçelere dayandırılarak talep edileceği de ortadadır. O zaman da, radyo-televizyon alanında ciddi, rekabetçi, güçlü bir özel sektörün oluşması mümkün olmayacaktır.

TRT Kurumu, bir kamusal yayıncı olarak, kendi yükümlülük alanını, ülkenin ya da bölgenin bütün nüfusu olarak belirlemek; "bütün nüfus" kavramını da iki temel başlıkta ele almaktadır, buna göre: "öncelikle kavram, teknik erişim kapsamıdır. Yani, yayın hizmetinin, hizmet alanındaki bütün hanelere eriştirilmiş olması anlamına gelir. Bu; su, gaz, elektrik, telefon ve kamu taşımacılığı hizmetlerine benzer bir kavramdır. İkinci olarak, toplumdaki bütün nüfus ve katmanları ifade

eder. Zengin-fakir, yaşlı-genç, eğitilmiş-eğitimsiz, ayrıca kültürel, dinî, bilimsel, sportif, toplumsal, ekonomik ya da başka konularda özel ilgileri olan insanların tümünü ifade eder" (TRT:2003). Görüldüğü gibi kamusal yayıncılık bu amaçlar etrafında şekillenirken, diğer yanda özel televizyonlara ise tematik kanalların yaptıkları hariç olmak üzere haber vermek, eleştirmek ve eğlendirmek fonksiyonları kalmaktadır.

Ancak, bu çizgiler çoğu zaman bu kadar net çizilememekte, tematik kanallar kamusal yayıncılıkla ilgili amaçları üstlenirken, kamu yayıncıları da eğlenceyi bir kamu hizmeti haline getirmektedirler.

Kamusal yayıncılık konusunda çeşitli sistemler kullanılmaktadır. ABD'de kamusal yayıncılık Public Broadcasting Service (PBS) adı verilen bir sistem içinde yüzlerce dernek, üniversite ve yerel yönetim gibi kamu hizmeti amaçlı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. İngilterede ise bu amacı ağırlıklı olarak BBC, İtalya'da RAI üstlenmiştir.

Avrupa Birliği, kamu yayıncılığına ilişkin ilkeleri düzenleyen 2.10.1997 tarihli "Kamu Yayıncılığı Hakkında Amsterdam Protokolü"nü, 1.5.1999 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, kendi kuruluş anlaşmasına bağlamıştır. Yine Avrupa Konseyi tarafından Prag'da düzenlenen

Kitle İletişimi Alanındaki Avrupa Bakanlar Konferansı'nda (7-8 Aralık 1994) alınan, Kamu Hizmeti Yayıncılığının Geleceği Hakkındaki 1 no.lu karar büyük önem taşımaktadır. Buna göre, Konferansa katılan devletler, kamusal yayıncıların görevlerini hakkıyla yerine getirebilmeleri için gerekli, uygun ve güvenli finansmanı sağlayacakları hususunda güvence vermişlerdir. Bu kaynaklar, yayın-ruhsat bedelleri, kamu sübvansiyonları, reklam ve sponsor gelirleri, görsel-ışitsel ürünlerin satışından elde edilen gelirler ve benzeridir. Yine Avrupa Konseyi'nin 11.9.1996 tarihli Kamu Yayıncılığının Bağımsızlığının Garanti Edilmesi Hakkındaki 10 no.lu tavsiye kararı da çok önemli bir belge hüviyeti taşımaktadır. Bu belge ile, kamusal yayıncıların kurumsal özerkliğinin ve yayın içeriği açısından bağımsızlığının garanti edilmesi hedeflenmektedir. 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren "Kamu Yayıncılığı Hakkında Amsterdam Protokolü'nün Avrupa Birliği Kuruluş Anlaşmasına eklenmesi ve Kuruluş Anlaşması'nın ayrılmaz bir parçası olması da kabul edilmiştir. Protokol'ün önsözü, her toplumun demokratik, sosyal, kültürel, ihtiyaçlarına cevap verecek bir kamusal yayın kuruluşunun varlığına ve medyada çoğulculuğun sağlanmasına vurgu yapmaktadır. Kamu hizmeti niteliklerinin ise, üye devletlerce, her toplumun kendisine

özgü ihtiyaçlarına göre tanımlanması öngörülmektedir (TRT, 2003).

Medyada çoğulculuk konusu genel bir kabul görmekle birlikte, kamu yayıncılığının geliştirilmesi dışında, uluslararası düzeyde bağlayıcı bir karar bulunmamaktadır.

Keza, Avrupa Birliği'nde de medyada yoğunlaşma ve tekelleşme konusunda özel bir düzenleme bulunmamakta, konu topluluk hukuku, rekabet ve medya hukuku çerçevesinde işlemektedir. Ayrıca medya alanına ilişkin muhtelif içtihatlar mevcuttur.

Avrupa Birliği'nde, 1997 tarihli Telekomünikasyon, Medya ve Enformasyon Teknolojisi Sektörlerinin Bütünleşmesi Hakkında Yeşil Raporun (Green Paper..., Com 1997 /623) kamuoyunun görüşüne sunulmasından sonra bu konudaki çalışmalar devam etmiştir. Avrupa Birliği, 1999 yılında Sayısal Dönemde Topluluğun Görsel-İşitsel Politikaları için Kurallar ve Rehber İlkeler Duyurusu'nu (Communication on Principles..., Com 1999/657) kabul etmiştir.

Yeşil Rapor'dan itibaren Avrupa Birliği'nin konu hakkındaki genel yaklaşımı, deregülasyonu öngörmek; yani medya hizmetleri üzerinde sadece rekabet kurallarına bağlı sınırlama geti-

rilmesi olmuştur. İletimde amaç, deregölasyon ve maksimum rekabeti sağlamak olarak görölmektedir. Ancak kablo, uydu ve karasal olmak üzere iletim ile içerik arasında düzenleme boyutunda bir ayırım da bulunmaktadır. İçerikle ilgili olarak ise, yapılan düzenlemeler orantısız, uygun yerlerde daha çok öz-denetim (self-regulation) ve birlikte-yönetim (co-regulation) ağırlıklı olmalıdır.

Avrupa Konseyi çerçevesinde de medyada çoğulculuk, korunması gereken bir ilke olarak kabul edilmiştir. Ancak burada da medyada yoğunlaşma konusunda yasal bir çerçeve bulunmamaktadır.

Avrupa Konseyi, medyada şeffaflığı korumak amacıyla 94(13) Sayılı Tavsiye Kararı (Recommendation No: R. (94)13) ile medyada çoğulculuğu korumak amacıyla 99(1) Sayılı Tavsiye Kararını (Recommendation No: R (99) 1) kabul etmiştir. Ayrıca Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin Değişiklik Protokolüne, medyada çoğulculuğun geliştirilmesi ile ilgili olarak 10'uncu maddesine ek yapılmıştır.

Anılan madde şöyle demektedir :

Mükerrer Madde 10: Medya Çoğulculuğu Âkit taraflar, bu sözleşmenin temelinde yatan işbirliği ve karşılıklı

yardım ruhu içinde, 3. madde kapsamında egemenlik yetkileri dahilindeki bir yayıncı veya diğer tüzel ya da gerçek kişiler tarafından iletilen veya yenden iletilen program hizmetlerinin medya çoğulculuğunu tehlikeye atmasını önlemek için çaba göstereceklerdir.

Belli bir piyasadaki veya sektördeki tekelleşmenin derecesini ölçmek için "yoğunlaşma endeksleri" olarak adlandırılan ölçütler geliştirilmiştir. Bunlardan en bilineni ve kullanılanı, belirli sayıda firmanın sektörel üretim ya da istihdam gibi bir büyüklük içindeki payını gösteren yoğunlaşma oranıdır. Amprik çalışmalarda o sektördeki 4 ya da 8 en büyük firmanın payı kullanılmaktadır (Ekzen, 1999: 87).

Ülkeler, medyada yoğunlaşmanın önlenmesi ve medyada çoğulculuğun sağlanması konusunda kendi düzenlemelerini yapmaktadırlar.

Radyo ve televizyonlarda yoğunlaşmaya götürecek durumların ölçülmesi ve önlenmesi için ülkelerin uyguladığı modeller ana hatlarıyla şu şekilde ifade edilebilir (IRIS Special, 2001: 2).

a) *İzleyici Payı Modeli*: Belirlenmiş bir zaman dilimi içinde bir özel veya tüzel kişi tarafından yayınlanan bir veya daha fazla kanalın toplam izlenme oranı

içindeki azami izlenme yüzdesini belirlemek amacını taşımaktadır.

*b) Lisans Sahipliği Modeli:* Bir yayıncı kuruluşun birden fazla lisanslı radyo ve televizyon kuruluşuna sahip olma konusunda sınırlama getirme amacını taşımaktadır. Örneğin bir yayıncı kuruluş, doğrudan veya dolaylı olarak, yasayla belirlenenden daha fazla sayıda yayın lisansına sahip olamaz ya da bu lisans sahipleri ana sermaye üzerinde kontrol hakkına sahip olamazlar.

*c) Gelir Payı/Frekans Sınırlama Modeli:* Bu model, iki kritere göre uygulanmaktadır. İlk kriter, ticari yayınlar için mümkün olan toplam frekans kapasitesine ilişkin program kanallarındaki azami payı tanımlamaktadır. İkinci kriter, bütün pazardaki toplam gelire göre bir pazardaki bir kuruluşa getirilen tavan geliri ifade etmektedir.

*d) Sermaye Payı/Yayın Lisansı Modeli:* Üç farklı kritere göre uygulanmaktadır:

1) Herhangi bir yayıncı göz önüne alındığında sermaye payının tavanı sınırlandırılır;

2) Sahip olunabilecek lisans sayısı sınırlandırılır;

3) Birden fazla yayın istasyonlarının sermaye paylarına ilave sınırlamalar getirilir (örn. Analog karasal yayınlar).

Dünyada ve Türkiye’de günlük yaşama medyada yoğunlaşma kavramının girişi yayıncılıkta devlet tekelinin kalkması, özel radyo ve televizyon yayıncılığının gelişmesi ile başlar. Kamu yayıncılığının temelinde olan demokratik ve sosyal değerler ve vatandaş eksenli yayıncılık, özel yayıncılıkta yerini pazar güçlerine, rekabete ve izleyici eksenine bırakmıştır.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de hem kamu hem özel yayıncılık (dual sistem) bir arada bulunmaktadır. 1990’lar sonrası kablo ve uydu yayıncılığının hızla gelişmesinin ardından, sayısal yayıncılık ve bütünleşme olguları ile dünyamız, Mc Luhan’ın ifadesiyle, “küresel bir köy” haline gelmiştir (McLuhan, 2001: 47-48).

Bu gelişim süreci içerisinde en önemli husus, kamu yayıncılığı ile özel yayıncılığı bir arada ve her ikisini de teknoloji ile buluşturmaktır. İki sistemin buluşturulma amacı, her iki sistemdeki özel niteliklerin korunması ve geliştirilmesidir.

Kamu hizmeti yayıncılığı ile özel/ticari yayıncılığın öncelikleri farklıdır (Media Diversity ..., 2002: 17). Her

iki durumda da sorun teknolojik gelişmeler karşısında bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceğidir.

#### 1.1. Düzenleme Yaklaşımları

Sınırlı sayıda yayıncı bulunurken yoğunlaşmanın önlenmesi ve şeffaflık konularında katı bir düzenleme yaklaşımı mümkündür ve çözüm sağlıyordu. Ne var ki, şimdi sayısal yayıncılık hizmetlerinin gelişimi ile çok sayıda yayıncılık ortamlarının doğması, geleneksel yaklaşımın sorgulanmasına neden olmaktadır. Küresel pazarda rekabet edebilecek büyüklükte yapılanmaların gelişimi ile çoğulculuk ve çeşitliliği koruma gereksinimi çatışan hedefler olmaktadır.

Özel yayıncılığın doğduğu sıralarda, mevcut pazar içersinde medya sahipliğinde çoğulculuk ve içerik çeşitliliğini sağlamak öncelikli amaçtı. Bu dönemde devletler, yasal düzenlemeler ile çapraz-mülkiyeti (yazılı basın, radyo ve televizyon arasında) ve/veya izleyici payını kısıtlamak yolunu seçtiler. Zamanla birinci yol, yatay, dikey ve çapraz yoğunlaşmaya kısıtlama biçimini; ikinci yol ise, izleyici ölçümü biçimini almıştır.

Başka bir yaklaşım, çoğunlukla birinci ile bağlantılı olarak, içsel çoğulculuğu güvence altına alacak, bir diğer deyişle, pazara girecek şirketlerin yapı-

sına, sermaye payına üst sınır getirmek gibi önlemleri almak olmuştur. Benzer önlemler, program türlerine oran getirerek içerik çeşitliliğini güvence altına almak için de geliştirilmiştir.

Ancak, günümüzde teknolojik, sosyal ve ekonomik değişimler bütün bu yaklaşımların yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de benzer tartışmalar yaşanmakta ve endişeler dile getirilmektedir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, günümüzde yayıncılık düzenleyici otoritelerinin önündeki zor görev şu şekilde ifade edilebilir (McGonagle: 2002):

#### Yayıncılığı;

- a. Rekabet açısından düzenlemek (sahiplikte yoğunlaşma ve birleşmeler),
- b) İçerik açısından düzenlemek,
- c) Değişik siyasi ve sosyal görüşlerin güvence altına alınması için düzenlemek (çoğulculuk, içerik çeşitliliği),
- d) Erişimi düzenlemek (izleyicinin erişiminin sağlanması).

Teknolojik gelişmelerin bir diğer sonucu da, çok çeşitli hizmetlerin gelişimi ile sektörler arası sınırların belirsizleşmesi olmuştur.

Genel olarak kabul edilen görüş, rekabet hukuku, medya sahipliğine ilişkin kurallar ve diğer önlemlerin kombinasyonu ile bir kamu yararı hedefi olan medya çoğulculuğu ve çeşitliliğini sağlamaktır. Rekabet kanunları tek başına yeterli olmayacaktır, çünkü onlar çoğulculuk amacından çok ekonomik işleyişe bakacaktır. Medya sahipliği kuralları da tek başına çoğulculuğu korumak için yeterli olmayacaktır.

Bu alanda çalışmış bir akademisyen olan Gibbons, çoğulculuk ve çeşitliliği, içerik, kaynak ve dağıtım olarak üç başlık altında tanımlamaktadır.

Kaynak ve dağıtım çoğulculuğu, buna ilişkin şartlar sağlansa da mutlaka içerik çeşitliliğini güvence altına alınmasını sağlamaz. Bunun tersi de olabilir: Yoğunlaşmanın bir kaç büyük oyuncu elinde olması, içerik çeşitliliği fırsatlarını azaltabilir ve böylece izleyici üzerinde etkisini artırabilir. Gibbons, çapraz mülkiyetin kendisinin değil, izleyici üzerindeki etkisinin önemli olduğu görüşündedir ve bu konuda üç genel yaklaşım önermektedir:

- a) Çoğulculuğu güvence altına almak için kamu hizmeti yayıncılığını korumak,
- b) Program çeşitliliğini güvence altına almak için program üretimini ve arzını hedeflemek,

c) İzleyiciye dağıtım konusuyla yakından ilgilenmek (Aktaran: McGonagle, 2002).

Ülkelerin yasal ve idari gelenek ve kültürel farklılıkları, medya pazarlarının büyüklüğü ve özellikleri dolayısıyla bütün Avrupa ülkeleri için tek veya ortak bir düzenleme modelinin uygulanabilmesi beklenemez. Bu noktadan hareketle denilebilir ki, rekabet hukuku kuralları da tek başına yeterli olmayacaktır. Sektöre-özü (sector-specific) sahiplik önlemleri ve düzenlemeleri, medya çoğulculuğu amaçlarına katkı sağlayacaktır.

Avrupa ülkelerinde medya yoğunlaşmalarını denetlemek ve kontrol etmek için değişik araçlar kullanılmaktadır (Media Diversity ..., 2002: 4).

İzleyici payı (audience share) yaklaşımının bir model olabileceği ifade edilmektedir. Bu yöntemde, bir yayıncının belli bir pazarda gerçek etkisi yansıtılmakta, aynı zamanda bir yayıncının sahip olabileceği lisans sayısına karşı tarafsız kalınarak onun uluslararası gelişimine imkan tanınmaktadır.

Hangi araç kullanılırsa kullanılsın izin verilen üst limitler, izleyicinin 1/3'ü, gelirin 1/3'ü veya ağ kapasitesinin 1/3'ü olarak görülmektedir. Bu da pazarın üçte birini kontrol etmenin tolere edilebilirliği anlamına gelmektedir (Media

Diversity ..., 2002: 4). Bundan fazlasının ise ifade ve haber alma özgürlüğünü tehlikeye sokabileceği düşünülmektedir.

Medya sahipliği kuralları, medyada çoğulculuğu destekleyen diğer önlemlerle birlikte ele alınmalıdır. Kamu hizmeti yayıncılığına, bu bağlamda büyük görev düşmektedir ve kaynak düzeyinde çeşitliliği güvence altına almak da önemlidir.

Sayısal teknolojinin doğuşu, sayısal işletmeciler gibi, çoğulculuğa pek çok boyut katmıştır. Avrupa Konseyi tarafından yapılan bir çalışmada, sayısal bütünleşme ile medya yoğunlaşmasında bir artış gözlemlendiği ifade edilmektedir (Media Diversity ..., 2002: 4). Yayıncılık, bilgi işlem ve telekomünikasyon arasındaki teknolojik bütünleşme, kanal sayılarının artması değişik kanallar ve teknolojilerle aynı içeriğin aktarılması sonucunu doğurmuştur. Medya yoğunlaşmaları sonucu, film, spor gibi içerik pazarlarını az sayıda şirket kontrol etmektedir.

Liberalizasyon ve pazarların küreselleşmesi, ulusal düzeyde yoğunlaşma üzerine baskıları artırmaktadır. Bundan dolayı, medya çoğulculuğunu güvence altına alacak ve koruyacak ulusal düzenleyici otoritelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Devamlı bir denetim ve

önceden (proaktif) politika geliştirmek, devletlerin hedefi olmalıdır.

### 1.2. Çoğulculuğun Bir Boyutu Olarak Kaynak ve İçerik Çeşitliliği

Medya dağıtımında çeşitlilik tek başına medya içeriğinin çoğulculuğunu sağlamaz. Medya içeriğinin nasıl üretildiği de medyadaki çoğulculuğun bütünsel düzeyine etkide bulunur.

Birçok gazeteyi okuyan okuyucular, bazen aynı haber ajansı tarafından verilen aynı haberle karşılaşır. Televizyon izleyicileri, bir kanaldan diğer bir kanala geçtiklerinde aynı haberleri, belgeselleri veya dramaları görürler. Bu aynılığın (uniformluğun) sebebi, medya kuruluşlarının haber bölümlerinin kendi haber veya programlarını üretmemesi ve haber, fotoğraf, belgesel ve filmleri çok büyük ölçüde dışarıdan karşılamalarıdır. Sonuç olarak, gazeteler ve televizyon kanalları arasındaki yoğun rekabet, çoğulcu içeriği garanti etmemektedir. Bu durum, akla haber kaynakları arasındaki yetersiz rekabetin demokratik toplumun işlemesi üzerinde olumsuz etki yaratıp yaratmayacağı veya hangi ölçüye kadar yaratacağı sorusunu getirmektedir.

#### 1.2.1. Türkiye'deki Durum

Türkiye'de bugün yazılı basında 3 büyük medya grubu, yüzde 47, yüzde

29 ve yüzde 8 oranlarında olmak üzere toplam yüzde 84 oranında okuyucu kitlesine sahiptir. Bu grupların ayrıca televizyonları, radyoları mevcuttur, internet alanında da faaliyet göstermektedirler<sup>2</sup>.

Bu gruplardan biri reklam piyasasının yüzde kırkını ve dağıtımın yüzde seksenini kontrol etmektedir (Özel, C). Televizyon Yayıncıları Derneği Başkanı Çolakoğlu da Türkiye’de televizyon reklamlarının %70’inin izlenme oranı en yüksek dört kanal arasında paylaşıldığını belirtmektedir. Bu kanallar ATV, Kanal D, Show ve Star Tv kanallarıdır (2003). Bu tv kanallarının ait olduğu grupların radyoları da vardır, yazılı basında da büyük pay sahibidirler. Ayrıca farklı sektörlerde de yatırımları mevcuttur (bkz. Ekzen, 1999, Adaklı, 2001).

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’da, 2002 yılında 4756 Sayılı Kanun’la yapılan değişiklik<sup>3</sup>;

- a) RTÜK üyelerinin seçim esaslarında,
- b) Yayın ilkelerinde,
- c) Medya sahipliğinde,
- d) Müeyyidelerle ilgili yeni düzenlemeler ve değişiklikler getirilmiştir.

Bilindiği üzere Cumhurbaşkanı, adı geçen yasanın RTÜK üyelerinin seçimi ve medya sahipliğine ilişkin maddeleriyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi de bu maddelerinin bazı bentleriyle ilgili yürütmeyi durdurma kararı almıştır.

Burada ağırlıklı olarak elektronik medya sahipliği konusu üzerinde durulacak ve özellikle 3984 Sayılı Kanun’un 29 (d) ve (e) bentleriyle getirilen yeni medya düzenlemelerinin amacı nedir sorusuna cevap verilmeye çalışılacaktır.

Avrupa ülkelerinde medya sahipliğinde izleyici oranı/payı modelinin artan bir biçimde kullanılmaya başlaması bir nedendir. Anılan *değişiklik öncesi* 3984 sayılı Kanunun 29.uncu maddesi şöyle idi:

Bir hissedarın, bir kuruluştaki hisse miktarı ödenmiş sermayenin %20’sinden ve birden fazla kuruluştaki hisse sahibi olanların bu kuruluşlardaki tüm hisselerinin toplamı da %20’den fazla olamaz. Bu hükümler yukarıda zikredilen hisse sahibinin bir ile üçüncü dereceye kadar (dahil) kan ve sıhrî hissimlar için de uygulanır.

4756 Sayılı Kanun’la 29. maddede yapılan değişiklikle medya sahipliğine ilişkin düzenlemedeki “sermaye payı”

kriteri, yerini "izleyici payı/oranı" kriterine bırakmıştır. Anılan kanunla yapılan değişiklikten sonra 29. maddenin (d) ve (e) bentlerindeki düzenleme şu şekli almıştır:

29 (d) "Üst Kurul tarafından düzenlenecek yönetmeliğe uygun olarak her yıl yapılacak yıllık ortalama izlenme oranı ölçümlerine göre yıllık ortalama izlenme veya dinlenme oranı % 20'yi geçen bir televizyon veya radyo kuruluşunda bir gerçek veya tüzel kişinin veya bir sermaye grubunun sermaye payı %50'yi geçemez. Gerçek kişinin hisselerinin hesaplanmasında üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlara ait hisseler de aynı kişiye aitmiş gibi hesaplanır."

29 (e) "Bir gerçek veya tüzel kişi veya bir sermaye grubu %50'den fazla hissesine sahip olduğu bir televizyon veya radyonun yıllık ortalama izlenme veya dinlenme payı %20'yi geçerse Üst Kurul tarafından yapılan bildirimden itibaren doksan gün içinde, ortağı bulunduğu televizyon veya radyodaki hisselerinin bir bölümünü halka arz ederek veya bir kısım hisselerini satarak, sermaye payını %50'nin altına indirir. Yıllık izlenme veya dinlenme oranının aşımı birden fazla televizyon ve radyodaki hisselerin toplamı nedeniyle meydana gelmişse, bu oranı %50'nin altına indirecek biçimde yeterli sayı-

da şirketi satar. Bu yükümlülüğün ihlali durumunda kuruluşun yayın izni iptal edilir. (Her iki bendin de Anayasa Mahkemesi'nin 12/06/2002 tarih ve E. 2002/97, K. 2002/9 sayılı kararı ile yürürlüğü durdurulmuştur.)

4756 sayılı yasanın onaylanmayarak Parlamento'ya iade ve sonrasında ikinci kez TBMM tarafından kabulü üzerine Anayasa Mahkemesi'ne yapılan iptal isteminde Cumhurbaşkanı, anılan düzenlemenin medyada tekelleşme ve kartelleşmeyi beraberinde getireceği endişesini ortaya koymuştur. Konu, medya alanında önemli bir konudur ve tartışılmaya devam etmektedir. Konuya ilişkin olarak değişik görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre, Türkiye'de tehlikeli düzeyde yoğunlaşma mevcuttur. Bir başka görüşe göre ise, böyle bir olguyu gösterecek somut bilgi bulunmamaktadır<sup>4</sup>.

29'uncu maddede yapılan değişikliklerle amaçlanan bir başka husus, ülkemizde sıklıkla tartışılan bir konu olan gerçek medya sahiplerinin belirlenmesidir. Yeni düzenleme ile gizli medya patronları dönemi biteceği ve şirketlerin gerçek sahiplerinin ortaya çıkacağı varsayılmıştır.

Yeni düzenleme ile izlenme oranı yüksek televizyon ve radyolarda, bir kişi veya grubun, belirleyici çoğunluk

hissesine sahip olmasının engellenmesi amaçlanmıştır.

Bunun için yıllık ortalama izlenme ve dinlenme oranı yüzde 20'yi geçen bir TV veya radyoda bir tarafın yüzde 50'yi aşan hissesinin halka arz edilmesi öngörülmektedir. Bu amacı gerçekleştirmesi düşünülen sözkonusu düzenlemenin 29 (d) ve (e) bentlerinin medyada tekellerin oluşması tehlikesini ortaya çıkardığı öne sürülerek tartışma konusu olmuştur.

## 2. Medyada Çeşitlilik Açısından Durum

### 2.1 Program Hizmetinin İçeriği ve Yeni Yayın Tekniklerinin Kullanımı

Medyada çeşitlilik açısından mevzuatımızda yeni bazı düzenlemeler getirilmiştir. 4756 Sayılı Kanun'un 31. maddesinde program hizmetlerinin içeriği ve yeni yayın tekniklerinin kullanımı düzenlenmiş; radyo ve televizyon kuruluşlarının, yayınlarında belli oran ve saatlerde eğitim, kültür, Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına yer vermelerinin zorunlu olduğu, tematik kanalların bu zorunluluktan muaf olduğu ve ilgili esasların Üst Kurul tarafından tespit edileceği hüküm altına alınmıştır. Burada kısaca değinmekte yarar gördüğümüz bir husus ise, ne yazık ki, 3984 Sayılı Kanun'da, tematik kanal tanımının özensiz bir şekilde ya-

pılmış olmasıdır. Anılan Kanun'da, "Tematik kanal: Haber, belgesel, spor, müzik ve benzeri türlerde olmak üzere yalnızca belli bir konuda yayın yapan kanalı" biçiminde tanımlanmaktadır. Oysa, "yalnızca belli bir konuda" gibi çok katı bir sınırlama yerine "ağırlıklı olarak" ifadeyle veya yayınlarının yüzdesi belirtilerek durumun açıklığa kavuşturulması daha isabetli olacaktır.

Bu bağlamda 17 Nisan 2003 tarih ve 25082 sayılı Radyo ve Televizyonların Esas ve Usulleri hakkında Yönetmelik ile<sup>5</sup> Üst Kurul'ca ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Yönetmeliğin ilgili maddeleri şu şekildedir :

#### Yayınlarda Yer Verilmesi Gerekli Program Türleri ve Oranlarına Ait Esaslar

##### Eğitim Programları

Madde 26 - Eğitim programları; bu Yönetmelikteki tanımlara uygun olarak, çocuklara, gençlere, ailelere, genel dinleyici ve/veya izleyici kitlesine, çiftçi ve köylüler ile çeşitli iş ve meslek gruplarına yönelik olmak üzere, hitap edilen kitlenin bilgilendirilip gelişmesini amaçlayan ve yayın ilkelerine uygun olarak yapılan programlardır. Bu tür programlar konunun uzmanı danışmanlardan yararlanılarak hazırlanmalıdır.

##### Kültür Programları

Madde 27 - Kültür programları; bu Yönetmelikteki tanıma ve yayın il-

kelerine uygun olarak, Türk Kültürü'nün evrensel kültürle bütünleşmesini sağlayacak biçimde yapılan, Türk milletinin ve tarihinin birliği, bütünlüğü ve devamlılığı bilincinin vurgulandığı, tarih ve sanatın bilim çevrelerince onaylanmış kaynaklara dayalı olarak işlendiği, Türk dilinin doğru ve anlaşılabilir tarzda kullanılıp geliştirildiği programlardır.

*Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği Programları*

Madde 28 - Türk kültürünün bir parçası olan Türk Halk ve Türk Sanat Müziği programları bu Yönetmelikteki tanımlara uygun olarak, değişik coğrafi bölgelerden ve dönemlerden türün seçkin örneklerine dengeli bir biçimde açıklayıcı bilgiler eşliğinde yer veren programlardır.

Bu programların blok halinde yayınlanması esastır.

*Yayınlarda Yer Verilmesi Gerekli Programların Yayın Oranları*

Madde 29 - Yayınlarda yer verilmesi gerekli programların toplam süresi, haftalık yayın süresinin % 15'ünden az olamaz. Bu oranın % 5'i eğitim, %5'i kültür, %5'i Türk Halk ve Türk Sanat Müziği programlarına ayrılır.

Özel kanunlarla yayını zorunlu tutulan eğitim spotları, eğitim programları çerçevesinde değerlendirilir. Program durdurma müeyyidesi uygulandığı hallerde yayınlanan ikame

programlar, bu oranlara dahil edilemez.

Özel kanunlarla, hedef kitleye ulaşabilmek amacıyla 09.00 - 21.00 saatleri arasında, yayınlanması zorunlu kılınan eğitim spot programları aşadaki oran veya sürelerde yayınlanır.

1) Toplum, özellikle de çocukları ve gençleri, sigara, alkol, uyuşturucu madde, kumar ve diğer kötü alışkanlıklara karşı caydırıcı nitelikte programlar, haftalık yayın süresinin % 2,5'inden az olamaz.

2) Tüketicileri eğitici, aydınlatıcı ve bilgilendirici programlar, haftalık yayın süresinin %1'inden az olamaz.

3) Trafik kazalarını önlemeye yönelik eğitim programları, haftalık yayın süresi içinde, otuz dakikadan az olamaz.

4) Tütün ve tütün mamulleri alışkanlığının zararları konusunda uyarıcı ve eğitici mahiyette programlar, aylık yayın süresi içinde doksandan az olamaz.

5) Orman ve ağaç sevgisini yaygınlaştırıcı eğitim programları, yıllık yayın süresi içinde beş saatten az olamaz ve Orman Bakanlığınca belirlenecek dönemlerde, ana haber bülteni öncesinde yayınlanır.

Üst Kurulun tematik yayın yapma izni verdiği yayın kuruluşları ile Kanunun 24ncü maddesi ile ücretsiz olarak kanal ve frekans tahsis edilen Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü ve radyo-televizyon bölümleri bulunan iletişim fakülteleri bünyesinde yayın yapan radyo ve/veya televizyonlar, bu yönetmelikte yer alan eğitim, kültür, Türk halk ve Türk sanat müziği haftalık yayınlama oranları ile ilgili zorunluluklardan muaftır. Ancak bu kuruluşlar, özel kanunlarla yayını zorunlu tutulan ve asgari yayın süre veya oranları belirlenen eğitim spotlarının yayınından sorumludurlar.

## **2.2 Kamunun Büyük Önem Taşıyan Olaylara Erişimi (Kültür ve Spor Olayları)**

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'ndeki değişiklikleri içeren Ek Protokol'un,<sup>6</sup> "Kamunun büyük önem taşıyan olaylara erişimi" başlıklı 9a maddesine göre, taraf ülkeler toplum için büyük önem taşıdığı kabul edilen münhasır olayların, toplumun önemli bir kesimini mahrum bırakacak bir şekilde yayınlanmaması için gerekli önlemler alma hakkına sahiptir. Bunun için taraf ülkelerin toplum için büyük önem taşıdığı düşünülen olayları (spor olayları veya kültürel etkinlikler) içeren bir liste oluşturması söz konusudur. Bu listede yer alacak olayların, tamamının veya belirli bir kısmının, ücretsiz (şifre-

siz) televizyonlardan canlı veya, kamu yararına olan objektif nedenlere dayanarak banttan yayınlanması hususunu taraf ülkeler belirleyecektir.

Sözleşmenin 9a maddesinin 2. bendi gereğince, taraflar kendi yetki alanları içindeki bir yayıncının, Sözleşme'deki değişiklikleri içeren Ek Protokol'ün yürürlüğe girmesinin ardından, bir ülke tarafından tespit edilen tamamı veya belli bir kısmı canlı veya banttan ücretsiz televizyonlardan yayınlanacak olayların, bir başka taraf ülkedeki toplumun önemli bir kısmı tarafından izlenmesini mahrum bırakacak şekilde inhisari haklarını kullanmaması için gerekli önlemleri alacaktır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından, Türk kamuoyu için önem arz eden ve ülke nüfusunun geneline ücretsiz yayın yapan kanallardan, canlı veya banttan, yayınlanacak ulusal/uluslararası spor ve kültür olaylarının tespiti amacıyla konuyla ilgili Bakanlık ve diğer kurumların görüşü alınacaktır<sup>7</sup>.

Kurumlardan gelen görüş doğrultusunda oluşturulacak listede halihazırda ülkemizde gerçekleştirilen önemli kültür ve spor olaylarının ücretsiz televizyonlardan yayınlanmaları hususu dikkate alınacaktır.

Bu uygulamaya paralel olarak, Bakanlar Kurulu tarafından<sup>8</sup> "Futbol Müsabakalarında Uyulacak Esaslar Kararı" yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu Karar gereğince, yurt içi ve dışında oynanacak milli futbol müsabakalarının canlı, banttan, özet veya haber amaçlı olarak televizyonlardan şifresiz yayın olarak gerçekleştirilmesi ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun bu uygulamanın takibinden sorumlu olması hüküm altına alınmıştır.

Kamunun önemli olaylara erişimi maddesi, Avrupa Birliği'nin Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin 3a maddesinde de yer almaktadır. AB üyesi ülkeler, iç hukuklarında söz konusu madde ile ilgili düzenlemeleri yapmaktadır.

Bu bağlamda, 17 Nisan 2003 tarihinde yayımlanan "Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik" hazırlanırken Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ve Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin hükümleri dikkate alınarak, "Önemli Olaylar" konusuna yönetmelikte yer verilmiştir.

### 2. 3 Avrupa Eserleri

Avrupa Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin 4., 5. ve 6. maddeleri Avrupa eserlerine ilişkin düzenlemeleri içerir<sup>9</sup>. Dördüncü madde, yayıncıların, uygun olduğu hallerde, iletim zamanla-

rının çoğunluğunu Avrupa eserlerine ayırmalarını öngörmektedir. 5'inci maddede de program bütçesinin en az %10'unun bağımsız yayıncılar tarafından üretilen Avrupa eserlerine ayrılması belirtilmektedir. 6'ıncı madde Avrupa eserlerinin tanımını vermektedir.

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin kültürel hedefler başlıklı 10. maddesinde, "Her ileten taraf mümkün olan hallerde ve uygun olan yolları kullanarak, haberlere, spor haberlerine, oyunlara, reklamlara ve teletext hizmetlerine ayrılmış zamanlar hariç olmak üzere, yayıncıların, yayın zamanlarının büyük bir kısmının Avrupa yapımlarına tahsis edilmesini sağlayacaktır" denilmektedir.

Halen ulusal mevzuatımızda Avrupa eserleri kotası yer almamaktadır. Ulusal mevzuatımızın Avrupa Birliği mevzuatına uyumu sürecinde bu konunun Türkiye'nin üyeliğe katılımı sonrası düzenlenmesi uygun görülmektedir<sup>10</sup>.

### Sonuç ve Değerlendirme

Ülkemizde konunun analizlerinin bilimsel düzeyde yapılması ve azami şeffaflığın sağlanması halinde mevcut durum daha sağlıklı anlaşılabilecektir. Medyada yoğunlaşmanın olumsuz etkileri göz ardı edilemez. Ancak günümüzde iletişim teknolojisinin geldiği

boyut, küresel ekonomik yapılanmalar, siyasal gelişmeler, kültürel yakınlaşmalar göz önüne alındığında, uluslararası rekabet ortamında ayakta kalabilmek için büyük sermaye gerektiren medya sektörünün belli bir yoğunlaşma içersine girmesinin de kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Birçok ülkede bu olgu yaşanmaktadır ve bu durumun tehlike yaratmaması (hakim durumun kötüye kullanılmaması) noktasında hassas davranıldığı görülmektedir.

Medya sahipliği kurallarının da tek başına çoğulculuğu korumak için yeterli olmayacağı bu sebeple; içerik, kaynak ve dağıtım düzeylerinde çoğulculuğun önemi üzerinde durulmaktadır.

O halde, bu konuda özellikle Türkiye’de tartışılması gereken konular şunlar olmalıdır:

- İçerik çeşitliliği nasıl sağlanacaktır? İçeride ve dışarıda bir kaç haber ajansına bağımlı olan bir yayıncılık sektöründe çoğulculuktan nasıl söz edilebilir?
- Yerel ve bölgesel yayıncı kuruluşlardaki sahiplik düzenlemeleri ile ulusal veya sayısal platformların sahiplik durumları bir mi tutulmalıdır?
- Ellerindeki ekonomik gücün ülke içersinde hakim durum yaratmasına

imkan vermeden, ulusal yayıncı kuruluşların uluslararası rekabette var olma kapasitesini nasıl koruyabiliriz?

- Birçok ülkede benzer tartışmalar yaşanmaktadır. Ülkeler kendi durumlarına, altyapılarına ve koşullarına uygun modelleri benimsemektedirler.
- Türkiye’ye uygun model hangisidir, sorusuna cevap aramamız gerekir.
- Ülkeler medyada yoğunlaşmayı önlemek için medya sahipliği kurallarını geliştirmektedirler ve/veya başka önlemler almaya çalışmaktadırlar. Kamu yayıncılığını kuvvetlendirmek bu önlemlerden birisidir. Bu bağlamda, Türkiye’de kamu yayıncılığı açısından neler yapılıyor, sorusu cevabını beklemektedir.
- Devamlı bir denetim ve önceden (proaktif) politika geliştirmek, devletlerin hedefi olmalıdır. Türkiye’de, medyanın gelecek 10 veya 20 yılına ilişkin bir eylem planı bulunuyor mu, sorusunu sormalıyız.

Türkiye için bu konuların bir an önce ele alınması ve üzerinde tartışılarak titiz bir çalışma ortaya konması kaçınılmazdır.

## Ekler

### 1. Amerika Birleşik Devletleri'nde medya sahipliği düzenlemeleri

Amerika Birleşik Devletleri Federal İletişim Komisyonu (FCC) 3 Haziran 2003 tarihinde medyada sahiplik kurallarında yeni düzenlemeler kabul etmiştir. Yeni düzenlemelerin en önemli noktası tek bir medya kuruluşunun, eski oran olan %35 yerine %45 oranında izleyiciye yayın yapabilmesine imkan vermesidir. FCC ayrıca değişik medyalar arasındaki çapraz-mülkiyet kurallarını ve yerel televizyon kuruluşlarının sahipliğini kolaylaştırmıştır. Bir şirketin 4 önemli TV ağına- ABC, NBC, CBS ve Fox – birden fazlasına sahip olması yasağını korumuştur.

Bu düzenlemeler, ABD'nin en büyük televizyon ağlarının ülkedeki izleyici kitlesinin %45'ine ulaşacak kadar kanalı satın almasını kolaylaştırmaktadır. News Corporation'a ait FOX ile Viacom'a ait CBS şu anda bile eski %35 sınırının üzerindedir. Bu yasa ile önemli kanallar televizyon ağları, televizyon ve radyo ağları ve gazeteler üzerindeki etkilerini arttıracaktır. FCC'nin yeni düzenlemeleri politik düzeyde ve sivil toplum örgütlerinden çok eleştirilmiştir.

Prometheus Radyo Project adındaki medya konularıyla ilgilenen bir sivil toplum kuruluşunun başvurusu üzerine Federal Temyiz Mahkemesi, FCC'nin düzenlemelerini yürürlüğe girmelerinden bir gün önce yürütmeyi durdurma kararı almıştır. Temyiz Mahkemesi kararında, "Komisyonun veya medya kuruluşlarının bu gecikmeden zarar görmeyeceğini" söylemiştir. Temyiz Mahkemesi ayrıca, ko-

nunun önemine, doğru kararın alınmasında kamu çıkarına değinerek kapsamlı ve etkin bir inceleme boyunca yürütmeyi durdurma verildiğini belirtmiştir. İncelemenin aylar sürmesi beklenmektedir. Ancak FCC'nin kararları uygulayabilmek için ve yürütmeyi durdurma kararını geri aldirmek için Anayasa Mahkemesine başvuru hakkı bulunuyor.<sup>11</sup>

### 2. Bazı Avrupa Ülkelerindeki Medya Sahipliği Düzenlemeleri<sup>12</sup>

#### Fransa

Fransa'da tüzel bir kişi ulusal karasal televizyon hizmetlerinde sermayenin veya oy hakkının %49'undan çoğunu doğrudan veya dolaylı kontrol edemez. Gazete sahipleri aynı tip gazetelerde pazarın %30'undan fazlasını kontrol edemez. Fransa'da yoğunlaşmayı kontrol etmek için aynı zamanda izleyici payı kriteri de kullanılmaktadır. Kullanılan kriterler şu şekildedir: Radyo için 1.5 milyon yaşayan; yerel ve bölgesel karasal televizyon hizmetleri için 6 milyon yaşayan; kablo TV için 8 milyon yaşayan. Buna ek olarak, aynı izleyici payı ve/veya sermaye payı sınırları ile beraber dikkate alınması gereken, özel veya tüzel kişi tarafından alınabilecek yayıncılık lisansı sayısında sayısal bir sınırlama vardır. Şu ana kadar işletmeciler ulusal düzeyde 1 kanal ve uydu televizyon hizmetleri için 2 lisans alabiliyorlardı. Ancak Sayısal Karasal Televizyon ( DTTV: Digital Terrestrial Television) ile bir esneklik getirilerek aynı tüzel kişinin 5 lisansa sahip olabilmektedir ve %49 sermaye payı kısıtlaması uygulanmamaktadır. Radyo ve kablo lisansları için sayısal kısıtlama yoktur. Ancak kabloda izleyici payı uygulanmaktadır. Çapraz-mülkiyet

rejimi "4'den 2" kuralına göre işlemektedir. İşletmeciler, karasal TV, kablo TV, radyo ve yazılı basın'dan ikisinden fazlasında pay sahibi olamaz. Eğer bir işletmeci bunlardan ikisinde bulunuyorsa, bazı limitlere uymalıdır. Fransa'da medya yoğunlaşması ölçümlerinde gelir kriteri olarak kullanılmamaktadır.

#### İngiltere

İngiltere'de 1990 ve 1996 tarihli yayın yasaları sonrasında yaşanan en büyük değişiklik İletişim Ofisi'nin (OFCOM) kurulması olmuştur. OFCOM halihazırda telekomünikasyon alanında faaliyet gösteren 5 adet düzenleyici kurumun fonksiyonlarının aynı çatı altında toplanmasından oluşmaktadır. Bu kurumlar arasında ülkemizde RTÜK karşılığı olan Bağımsız Televizyon Komisyonu (ITC) bulunmaktadır. OFCOM'un kurulması ve işleyişi hakkındaki yasa 17 Temmuz 2003 tarihinde onaylanmıştır. Bu yasaya göre OFCOM 2003 yılı sonuna kadar tüm fonksiyonlarıyla faaliyete geçmiştir. Yeni yasa sahiplik konusunda aşağıdaki düzenlemeleri içermektedir.

Ulusal % 20 kuralı gereğince ;

a) Ulusal gazete pazarının %20'sinden fazlasını elinde bulunduran özel veya tüzel kişi Channel 3 lisansı alamaz (Channel 3, ITC tarafından lisans verilen bir ulusal, 15 bölgesel kanaldan oluşan bir ticari yayın kuruluşudur).

b) Ulusal gazete pazarının %20' sinden fazlasını elinde bulunduran özel veya tüzel kişi herhangi bir Channel 3 servisinin %20 hissesinden fazlasına sahip olamaz.

c) Pazarın %20'sinden fazlasını elinde bulunduran bir ulusal gazete sahibi aynı zamanda bir şirketin %20 hissesinden fazlasına da sahipse söz konusu şirket herhangi bir Channel 3 servisinin %20 hissesinden fazlasına sahip olamaz.

Bölgesel %20 kuralı gereğince;

Bölgesel Channel 3 lisansı sahibi olan tüzel kişi aynı bölgede faaliyet gösteren yerel/bölgesel bir gazetenin %20 hissesinden fazlasına sahip olamaz.

Yerel radyo sahipliğinde kurallar, söz konusu pazarda BBC'ye ek olarak en az 3 adet yerel/bölgesel medya türü (TV, radyo, gazete) olmasını gerektirir.

Yapılan yeni düzenleme ile ayrıca ;

Channel 5 (Channel 5, ITC tarafından lisans verilen ve finansmanı reklam gelirleriyle karşılanan ticari bir yayın kuruluşudur) yayın kuruluşu üzerinde sahiplik ile ilgili her türlü sınırlama kaldırılmıştır.

Channel 3 lisansına sahip bir özel veya tüzel kişinin toplam izlenme oranının %15'inden fazlasını kontrol altında tutamayacağı şeklindeki sınırlama kaldırılmıştır.

Aynı şirketin, Londra'da faaliyet göstermek üzere iki lisansa sahip olması ile ilgili sınırlamalar kaldırılmıştır.

#### Almanya

Yazılı basın, radyo ve televizyon sektörlerindeki yoğunlaşma konuları genel rekabet yasası kapsamına girmektedir. Medyadaki çoğulculuğu korumak için ulusal televizyon sektörü sektöre-öзgü yasaya tabidir. İşletmecilerin sahip olabileceği kanal sayısında sayısal bir kısıtla-

ma yoktur. Ancak işletmecilerin programlarında egemen görüş-oluşturma düzeyine erişmeleri yasaktır. Egemen görüş-oluşturma pozisyonunun işletmecilerin (bir işletmecinin bütün kanallarının yıllık ortalaması dikkate alınarak), genel televizyon izleyici payının %30'undan fazlasına ulaşması olarak algılanır. Ancak bu % 30 eşiği bir kural olarak varsayımdır ve her durum için sorgulanabilir. Aynı zamanda yüzde 30'un üzerinde bir izleyici payında egemen görüş-oluşturma pozisyonu onaylanabilir. Devlet Yayıncılık Yasası'nın 1 Temmuz 2002 versiyonunda, egemen görüş-oluşturma pozisyonunun olup olmadığını tespit ederken dikkate alınacak diğer faktörleri de belirtir, örneğin işletmecinin medyayla ilgili olan benzer pazarlardaki durumu gibi. Ayrıca, düşünce çoğulculuğunu güvence altına almak için, televizyon izleyici payı %10'un üzerinde olan programlar veya genel izleyici payı %20'nin üzerinde olan işletmeciler belli bir düzeye kadar "pencere program" olarak adlandırılan bağımsız üçüncü işletmecilerin programlarını yayınlamak zorundadır. Spesifik olarak çapraz-mülkiyet düzenlemeleri yoktur. Ancak eyalet düzeyinde önemli yerel ve bölgesel gazetelerin yerel ve bölgesel yayıncı kuruluşları işletmelerini önleyen bazı sınırlamalar bulunmaktadır.

#### İspanya

Ulusal analog karasal yayıncılarda olduğu gibi, sayısal karasal televizyonda (DTT) gerçek veya tüzel kişinin doğrudan veya dolaylı sahiplik sınırı sermaye payının %49'undan fazlasına sahip olamaması sınırı kaldırılmıştır. Belediyelerin karasal, sosyal veya kültürel karakteristiklerine

dayalı olarak Devletten veya Otonom İdarenden izin almadıkça yerel televizyonda, 2 lisanstan daha fazlasına sahip olmak veya ağ sistemi yasaktır. Kablo sektöründe esas sınır hiç bir tüzel veya gerçek kişinin doğrudan veya dolaylı, eğer ülkede 1,5 milyondan fazla aboneye sahiplerse iki veya daha fazla şirkette, pay sahibi olamaz. Analog uydu yayıncıları için sahiplik sınırı bulunmamaktadır. İspanya'da çapraz-sahiplik sınırlaması bulunmamaktadır. Şirketler genel rekabet kurallarına ve belirtilen özel sahiplik sınırlarına uydukları takdirde, sınırsız sayıda ulusal ve bölgesel gazete, radyo ağı, uydu ve bölgesel DTTV hizmetine sahip olabilir veya kontrol edebilir.

#### İtalya

İtalya'da çok uzun zamandır ciddi tartışmalara neden olan "Gasparri Yasası" kabul edildi. Gasparri yasaasının ana hatları şu şekildedir.

Yeni Teknolojiler: Mevcut kanal sayısını 11'den yüzlerce kadar yükseltebilecek olan dijital radyo-televizyon sistemine 31 Aralık 2006 tarihine kadar geçilecektir.

Entegre İletişim Sistemi (SIC): Tekelleşme yasağının devam etmesi nedeniyle hiçbir operatör entegre iletişim sisteminin kaynaklarının %20'sinden fazla kazanç elde edemeyecektir. Gelirler ise şu kalemlerden oluşmaktadır. Hazine harçlarından net pay, ulusal ve yerel reklamlar, sponsorluklar, tele-satışlar ve tele-promosyonlar, kurum ve kuruluşların kendi ürün ve hizmetlerinin promosyonuna yönelik faaliyetlere ilişkin yatırımları, kamusal gelirler, paralı tv gelirleri, bu

sektörlere ilişkin mal, hizmet ve abonman satışları.

**Limit Aşımı:** Bir yayın kuruluşunun yüzde yirmi sınırını aşması halinde İletişim Garanti otoritesi (AGCOM) önce bir uyarıda bulunacak, ihlalin devam etmesi halindeyse, gerekli önleyici tedbirleri alacaktır.

**Telekom İtalya:** Telekomünikasyon gelirlerinin yüzde 40'ından fazlasına sahip bulunan tek kuruluş olan Telekom İtalya, SIC kaynaklarının yüzde 10'undan fazlasını elde edemeyecektir.

**Günlük Gazeteler ile Televizyonların Birleşmesi:** Birden fazla televizyon kanalına sahip olanlar 31 Aralık 2008 tarihinden sonra günlük gazete yayın kuruluşlarında hissedar olamayacaklardır. Günlük gazete yayıncıları için radyo ve televizyon sahipliği konusunda bir kısıtlama mevcut değildir.

**Devlet Televizyonu RAI'de yapılacak Reform:** 31 Aralık 2003 tarihinde RAI Holding ve RAI A.Ş. birleşmesi öngörülmektedir. 31 Aralık 2004'te RAI'nin özelleştirilmesi süreci başlatılacak. 28 Şubat 2004'te yedisi "Parlamento Kontrol Komisyonu" ikisi Ekonomi Bakanlığı tarafından seçilen toplam 9 üyeden oluşacak yeni RAI Yönetim Kurulu'nun atama işlemleri başlatılacak. Ekonomi Bakanlığı tarafından iki üyeden biri, kontrol komisyonunun oylarının 2/3'ünü alması şartıyla, başkan olarak atanacaktır.

Gasparri Yasasına getirilen eleştiriler:

İletişim Bakanı Maurizio Gasparri tarafından hazırlanan yasanın Başbakan Silvio Berlusconi'nin iletişim sektöründeki

egemenliğini daha da güçlendireceği belirtilmektedir. Gasparri yasası İtalyan siyaset çevrelerinde ve kamuoyunda polemikçe yol açmıştır.

Mevcut durumda bile İtalya'daki medya yoğunlaşması durumunun çok yüksek olduğu belirtilmektedir. Berlusconi'nin halen film pazarının %50'sini reklam pazarının %50'sini bütün Mediaset kanallarına sahip olduğu ve bunlara ek olarak da kamu yayıncısı RAI'yi kontrol etmek istediği belirtilmektedir. Gasparri yasası ile Mediaset grubuna daha fazla reklam payı, RAI'nin özelleştirilmesi ve TV yayıncıları ve yazılı basın arasında çapraz mülkiyet olanağı sağlanmaktadır. Bu durumda İtalya'da medya çoğulculuğundan söz edilemeyeceği belirtilmektedir.

#### Norveç

Medya yoğunlaşmaları 1997 tarihli Medya Sahiplik Yasası ile düzenlenmektedir. Gazete veya yayıncılıkta sahiplik elde edilmesi durumunda, eğer elde eden tek başına veya diğerleri ile birlikte ulusal, bölgesel veya yerel medya pazarında önemli bir sahiplik pozisyonuna ulaşıyorsa Medya Sahipliği Otoritesi müdahale etme yetkisine sahiptir. Ulusal pazarın 1/3'ünü denetleyen kişi önemli sahiplik payı elde etmiş sayılır. Bölgesel ve yerel medya pazarları belirli eşiklere sahip değildir, ve her elde etme pazardaki egemen durumuna ve yasanın öngörüsüne göre değerlendirilir. Çapraz-mülkiyetle ilgili özel bir kısıtlama yoktur. Önceki hükümet medya politikaları ile ilgili bir Beyaz Rapor yayınlamıştır. Bu raporda parlamentoyu eşik değerlerini ve yasanın (yeni) elektronik medya, işbirliği anlaşmaları ve

dikey entegrasyonlara uygulanabilirliği konusunda tartışmaya çağırmıştır. Görüşmelerinde, Parlamento medya sahipliği kurallarında liberalizasyon konusunu ele almıştır.

#### Notlar

<sup>1</sup> Avrupa İnsan Hakları ve Temel Haklar Sözleşmesi, Madde 10 - 1. Herkesin, anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, görüş edinme ve resmi makamlarca karışılmaksızın ve ülke sınırlarına bakılmaksızın bilgi ve düşüncelerin alınıp verilme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletleri radyo, televizyon ya da sinema girişimlerini izne bağlamaktan alıkoymaz. 2- Kullanılması ödev ve sorumluluklar içeren bu özgürlükler; demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, ülke bütünlüğü, kamu güvenliğinin gerekleriyle ve kamu düzeninin korunması ya da suçun önlenmesi, genel sağlık ve ahlakın, başkalarının ün ve haklarının korunması, gizliliği olan bilgilerin açıklanmasının önlenmesi ya da yargı organının otorite ve yansızlığının sağlanması için gerekli olan ve yasayla konulan kural, koşul, kısıtlama ve cezalara bağlanabilir (Akgüner, vd.; 1995: 880).

<sup>2</sup> Bu konuda bkz. (Ekzen, 1999: 85-107), (Adaklı, 2001: 145-203), (Alemdar, 1999: 84-107).

<sup>3</sup> bkz. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, [www.rtuk.org.tr](http://www.rtuk.org.tr)

<sup>4</sup> Bkz. TBMM, Medya Sorunlarını Araştırma Komisyonu Raporu (Komisyon Başkanı Aydın Ayaydın'ın Açıklamaları), [www.emd.org.tr/ekonom/eko20-21.htm](http://www.emd.org.tr/ekonom/eko20-21.htm), Ekonomi Muhabirleri Derneği, Nisan-Kasım 2002.

<sup>5</sup> Bkz. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri hakkında Yönetmelik Resmi Gazete Yayın Tarihi : 17 Nisan 2003, Sayı : 25082, [www.rtuk.org.tr](http://www.rtuk.org.tr).

<sup>6</sup> Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesini Değiştiren Protokolün onaylanması, R.G.16 Ekim 2003, Sayı : 25261, Karar Sayısı : 2003/6166

<sup>7</sup> Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin Ek Protokolü'nün 9a maddesi ile ilgili olarak Ek Protokol 16 Ekim 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdiği için, ilgili madde uyarınca ülkemizde de önemli kültür ve spor olaylarının toplumun önemli bir kesimini mahrum bırakacak şekilde yayınlanmaması ve büyük önem taşıdığı düşünülen olayları içeren bir liste oluşturulması söz konusudur. RTÜK tarafından 1998 yılında taslak olarak hazırlanmış ve resmîyet kazanmamış spor olayları listesi şu şekildedir. Resmi bir liste hazırlanması için ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri tekrar alınacaktır: Yaz ve Kış Olimpiyat Oyunları, FIFA Dünya Kupası Yarı Final ve Final karşılaşmaları, Türkiye Milli Futbol Takımlarının Eleme ve Final Karşılaşmaları, Türkiye Kupası (Futbol, Basketbol, Voleybol, Hentbol) Karşılaşmaları, Avrupa Futbol Şampiyonası, Türk takımlarının oynadığı bütün maçlar ve yarı final ve final karşılaşmaları, Avrupa Şampiyonaları (her türlü branştaki) yarı final ve final karşılaşmaları, Dünya Şampiyonaları (her türlü branştaki) yarı final ve final karşılaşmaları, Kırkpınar Yağlı Güreşleri.

<sup>8</sup> Bkz. 21 Ekim 1999 tarih ve 23853 sayılı R.G.

<sup>9</sup> Madde 4- Üye devletler uygulanabilir olduğunda ve uygun araçlarla, yayıncıların, 6. maddede çerçevesinde haberlere, spor olaylarına, oyunlara, reklamlara ve teleteks hizmetleri ile tele-alışverişe ayrılan zaman dışındaki iletim zamanlarının büyük bir oranını Avrupa eserleri için ayırmalarını sağlayacaklardır. Bu oran, yayıncının izleyiciye karşı haber verme, eğitime, eğlendirme ve kültür alanındaki sorumlulukları dikkate alınarak, uygunluk kriteri zemininde giderek artan bir şekilde gerçekleştirilmelidir (...).

Madde 5- Üye devletler, uygulanabilir olduğunda ve uygun araçlarla, yayıncıların, haberlere, spor olaylarına, oyunlara, reklamlara ve teleteks hizmetleri ile tele alışverişe ayrılan zaman dışındaki iletim zamanlarının en az %10

'unu veya alternatif olarak Üye devletlerin inisiyatifine bağlı olarak program bütçelerinin en az %10'unu yayıncılardan bağımsız olarak çalışan yapımcılar tarafından üretilmiş eserleri için ayırmalarını sağlayacaktır. Bu oran, yayıncının izleyiciye karşı haber verme, eğitme, eğlendirme ve kültür alanındaki sorumlulukları dikkate alınarak, uygunluk kriteri zemininde giderek artan bir şekilde gerçekleştirilmelidir (...).

Madde 6- Bu bölüm kapsamında 'Avrupa eserleri' nin tanımı ayrıntılı biçimde verilmektedir.

(89/552/EEC sayılı "Sınır Tanımayan Televizyon Direktifinin" 97/36/EC sayılı 30 Haziran 1997 tarihinde yapılan değişikliklerle aldığı son şekil, Gayri Resmi Çeviri, RTÜK Uluslararası İlişkiler Dairesi)

104756 sayılı Kanunla değişik 3984 sayılı Kanun'un 29. Maddesinin (h) bendi, "bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda yabancı sermayenin payı ödenmiş sermayenin %25'ini geçemez." hükmünü getirmiştir. Bu oran 3984 sayılı Kanunun eski halinde %20 ile sınırlandırılmıştı. Avrupa Birliği müktesebatına uyum kapsamında yabancı sermayenin dolaşımının şu aşamada serbest bırakılmasının, maddi açıdan zor bir dönemde bulunan yerli sermayeyi sıkıntıya sokacağı düşüncesiyle, bu serbestinin müzakereler döneminde ele alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Ulusal Program'da da konunun müzakereler sürecinde belirleneceği yer almaktadır.

<sup>11</sup> <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A21792-2003Sep16.html>

[http://www.boston.com/business/globe/articles/2003/09/04/court\\_delays\\_fcc\\_on\\_media/](http://www.boston.com/business/globe/articles/2003/09/04/court_delays_fcc_on_media/)

<http://www.qlinks.net/quicklinks/converge.htm>

<sup>12</sup> (AP-MD, 2002: 11-15).

#### Kaynakça

- Adaklı, G. (2001). Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol, Medya Politikaları, D.B. Kejanlıoğlu vd. (der.) içinde. Ankara:İmge Yayınları, sf.145-203.
- Akgüner, T. vd (1995). Kitle İletişim Mevzuatı, İstanbul: Der Yayınevi.
- Alemdar, K. (haz.) (1999). Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar. İstanbul:Afa-Tüses Yayını.
- Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesini Değiştiren Protokol, R.G. 16 Ekim 2003, Sayı : 25261, Karar Sayısı : 2003/6166
- Bek, M. G. (der.) (2003). Küreselleşme, İletişim Endüstrileri ve Kimlikler- Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Communication on Principles and Guidelines for the Community's Audiovisual Policy in the Digital Age – Com (1999) 657.
- Çaplı, B. (1995).Televizyon ve Siyasal Sistem. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çolakoğlu, N (2003), " Türkiye'de Televizyon", TYD ve RTÜK İşbirliği ile Bilkent Otel'de Gerçekleştirilen Toplantıda yapılan Sunum. 23 Mayıs 2003.
- Green Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors (Com 1997 (623))
- Ekzen, N. (1999). Medya ve Ekonomi: Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma-Toplulaşma-Tekelleşme Yapısı (1965-1995).
- Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar K. Alemdar (haz.) içinde. İstanbul: Afa-Tüses Yayını. 85-107.
- Hafızoğulları, Z. (1998). Nasıl Bir TRT ve Bir Kamutüzel Kişisi Olarak TRT'nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi. AÜ HF Dergisi, C. 47, S. 1-4.
- IRIS Special: Television and Media Concentration, Regulatory Models on the

- National and the European Level,  
European Audiovisual Observatory,  
Strasbourg 2001, s.1.
- İlal, Ersan (2000). Türkiye’de Radyo ve Televizyon Yayınlarına İlişkin Yasal ve Anayasal Düzenlemeler: Bir Yanlışlıklar Güldürüsü. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2000/1.
- Kejanlioğlu, D.B vd. (der.) (2001). Medya Politikaları- Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Dinamikleri. Ankara: İmge Kitabevi Yayını.
- McGonagle, M. (2002). Trends in Broadcasting Regulation, EPRA Çalışma Dokümanı, EPRA Meeting, Slovenya, 23-25 Ekim 2002, (Law Faculty, National University of Ireland, Galway)
- McLuhan, M. (2001). Gutenberg Galaksisi. Çev., Gül Çağalı Güven. İstanbul: YKY
- Media Diversity in Europe (2002), Report prepared by the AP-MD (Advisory Panel to the CDMM on media concentrations, pluralism and diversity questions) Strasbourg, December 2002.
- Recommendation No: R (94) 13 of the Committee of Ministers to Member States on Measures to Promote Media Transparency, [www.coe.int](http://www.coe.int)
- Recommendation No: R (99) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Measures to Promote Media Pluralism, [www.coe.int](http://www.coe.int)
- Özel, C.; 4756 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu’na Değişiklik Yapılmasına dair Kanun’un 5680 Sayılı Basın Kanunu’nda Yaptığı Değişiklikler ve Getirdiği Ek Maddelerle İlgili İnceleme, [www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/4756i\\_nceleme.htm](http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/4756i_nceleme.htm)
- RTÜK (a). 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, [www.rtuk.org.tr](http://www.rtuk.org.tr).
- RTÜK (b).Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri hakkında Yönetmelik R.G. Yayın Tarihi : 17 Nisan 2003, Sayı : 25082, [www.rtuk.org.tr](http://www.rtuk.org.tr).
- RTÜK (c). (89/552/EEC sayılı “Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi” (97/36/EC sayılı 30 Haziran 1997 tarihinde yapılan değişikliklerle aldığı son şekil, Gayri Resmi Çeviri)
- TBMM (2002). Medya Sorunlarını Araştırma Komisyonu Raporu (Komisyon Başkanı Aydın Ayaydın’ın Açıklamaları), Ekonomi Muhabirleri Derneği, Nisan-Kasım 2002., [www.emd.org.tr/ekonom/eko20-21.htm](http://www.emd.org.tr/ekonom/eko20-21.htm),
- TRT (2003). Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT, Ankara.
- Uluç, G. (2003). Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı- Olanaklar-Sorunlar- Tartışmalar. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- [http://www.boston.com/business/globe/articles/2003/09/04/court\\_delays\\_fcc\\_on\\_media/](http://www.boston.com/business/globe/articles/2003/09/04/court_delays_fcc_on_media/)
- <http://www.qlinks.net/quicklinks/converge.htm>
- <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A21792-2003Sep16.html>.